

Є. В. Ковкіна,

старший науковий співробітник ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8693-9868>, e-mail: kovkina@hniise.gov.ua

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ СЕМАНТИКО-ТЕКСТУАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ МОВЛЕННЄВОГО АКТУ ОБІЦЯНКИ В ЛІНГВІСТИЧНІЙ ЕКСПЕРТИЗІ МОВЛЕННЯ

Анотація. Висвітлено теоретичні питання семантико-текстуальних досліджень мовленнєвого акту обіцянки. Наведено думки провідних мовознавців щодо визначення і розмежування форм комунікативних повідомлень. Визначено особливості мовленнєвого акту обіцянки, зазначені його критерії й умови під час аналізу комунікативної ситуації.

Ключові слова: дискурс, мовленнєвий акт, іллокуція, обіцянка, перформатив, прагматичний аналіз.

Abstract. Theoretical issues of semantic-textual research of the speech act of promise are covered. The opinions of leading linguists on the definition and delimitation of forms of communicative messages are given. The peculiarities of the speech act of the promise are determined, its criteria and conditions at the analysis of a communicative situation as a whole are specified.

Keywords: discourse, speech act, illocution, promise, performative, pragmatic analysis.

Аннотация. Освещены теоретические вопросы семантико-текстуальных исследований речевого акта обещания. Приведены мнения ведущих языковедов относительно определения и разграничения форм коммуникативных сообщений. Определены особенности речевого акта обещания, указаны его критерии и условия при анализе коммуникативной ситуации.

Ключевые слова: дискурс, речевой акт, иллокуция, обещание, перформатив, прагматический анализ.

Практика проведення лінгвістичних експертиз мовлення на сучасному етапі розвитку теоретико-прикладного вивчення семантико-текстуального змісту досліджуваних об'єктів ґрунтується на основі теорії дослідження мовленнєвих іллокутивних актів. У цій теорії основним є твердження про те, що іллокутивний акт — це втілення у висловлюванні певної комунікативної інтенції, мети, яка надає зазначеному висловлюванню спрямованості.

Базовим етапом експертного лінгвістичного семантико-текстуального дослідження мовлення є аналіз наданих об'єктів на комунікативно-функціональному та прагматичному рівнях, увага експерта-лінгвіста зосереджена на визначенні комунікативної інтенції (спрямованості на розв'язання мовного завдання спілкування).

Відомі лінгвісти Дж. Остін, Дж. Серл, З. Вендлер, Ю. Апресян, Ф. Бацевич серед мовленнєвих актів виділяють перформатив як висловлювання, еквівалентне дії, вчинку, тобто спілкування людей у своїй основі перформативне, а окремі мовленнєві акти, які в ньому формуються, мають прихований перформативний характер. Перформативи пов'язують пропозиційний зміст висловлювання з конкретними умовами спілкування, соціальними ролями його учасників [1, с. 175—178].

Г. Почепцов, розвиваючи провідні ідеї Дж. Остіна та Дж. Сьорла, спирається на структурний (конструктивний),

семантичний і прагматичний аспекти дослідження під час розбудови власної класифікації мовленнєвих актів. Комунікативну інтенцію дослідник виділяє як головний чинник під час аналізу комунікативно-функціонального плану вираження мовленнєвих актів, тобто спрямованість на розв'язання мовного завдання спілкування [2].

На сьогодні серед завдань, що ставлять на вирішення експертам з лінгвістичного дослідження мовлення, актуальності набуває встановлення в наданих об'єктах (розмовах, діалогах тощо) мовленнєвого акту обіцянки щодо виконання певних дій.

Особливістю названого типу мовленнєвого акту є те, що суб'єкт пропозиції зазвичай є тотожним мовцю. Імпліцитне висловлювання має форму майбутнього часу індикатива, до того ж суб'єкт пропозиції виражається займенником. У такому випадку з контексту стає очевидним, що вжиті у ньому похідні перформатива належать до типу комісивів.

Мовленнєвий акт обіцянки дедалі частіше привертає увагу дослідників комунікативних стратегій. Його розуміння як комісивного прагматичного типу аналізували Дж. Серль, Д. Вандервекен, Дж. Ліч, Б. Фрейзер [3] та ін. За іллокутивною метою Т. Врәбель поділяє комісивний прагматичний тип на три мовленнєві акти: 1) обіцянки, 2) особистої пропозиції та 3) гарантії [3, с. 106]. Експресивність не є характерною ознакою комісивів (крім мовленнєвих гарантії, де мовець використовує емоційно-збарвлені одиниці для запевнення та переконання адресата у правоті висловлюваного пропозиційного змісту). Для мовленнєвого акту обіцянки поширенішою є тактика зобов'язання виконати/не виконати дію. Окрім мовленнєвого акту обіцянки ядровими мовленнєвим актом комісивного прагматичного типу є акти гарантії, оскільки він також узагальнює іллокутивну мету комісивів.

Р. Рогоза, аналізуючи іллокутивний мовленнєвий акт обіцянки, зосереджує увагу на умовах, які необхідні та достатні для того, щоб виголошення певного речення було здійсненням акту обіцянки [4]. Базовими умовами, за Р. Рогозою, є такі: 1) мовець і слухач володіють мовою на достатньому рівні; 2) вони обидва діють свідомо; 3) мовець діє не під загрозою і примушуваннями; 4) у них відсутні фізіологічні перешкоди для спілкування, наприклад, глухота, афазія чи ларингіт; 5) те, що вони не виконують роль у виставі і не жартують [4]. Підсумовуючи, дослідник називає базовою ознакою обіцянки висловлення зобов'язання «здійснити певний акт. Ця умова відрізняє обіцянку від інших мовленнєвих актів» [4]. Адресант конкретно висловлює свій задум, власне бажання зробити що-небудь, здійснити задумане.

На сьогодні в науковому мовознавчому дискурсі увагу фахівців, насамперед, зосереджено на виокремленні розрізнявальних чинників зазначених комунікативів, на

описі їхніх індивідуальних форм вираження, визначення відмінних рис тощо. Фахівцями з лінгвістичного дослідження мовлення здійснюється розроблення алгоритмів спеціального аналізу таких форм комунікативних повідомлень, як обіцянка, пропозиція, вимога та інших мовленнєвих актів, що базується на результатах прикладних філологічних розвідок із врахуванням тривірневого аналізу мовлення (семантичного, синтаксичного і прагматичного). Звертаємо увагу, що реалізація поняттєвого змісту лексем, словосполучень, фраз досягає свого вичерпного інтерпретування лише у контексті як окремого вислову, так і діалогу (повідомлення) загалом.

Отже, вивчення теоретичного підґрунтя комунікативної організації мовленнєвих повідомлень з ілюкцією обіцянки є актуальною задачею лінгвістики, оскільки

речення як одиниця мовної системи розкриває повністю своє значення лише у певному дискурсі, у мовленнєвому потоці повідомлень різної форми вираження, до того ж комунікативна функція мови реалізується через висловлення конкретної ілюктивної мети.

Список використаних джерел

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Академія, 2004. 344 с.
2. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации. Москва : Рефл-бук, 2001. 656 с.
3. Врабель Т. Т. Словотворча прагматика у сучасній англійській мові : дис. ... канд. філол. наук. Ужгород, 2005. 241 с.
4. Рогоза А. П. Ілюктивний мовленнєвий акт як мінімальна одиниця мовленнєвого спілкування. URL: <http://www.kamts1.kpi.ua/ru/node/1104> (дата звернення: 23.12.2020).

Е. Є. Колесов,

кандидат історичних наук, старший судовий експерт Донецького НДЕКЦ МВС України,

м. Маріуполь, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7682-890X>, e-mail: mailndnekc@ukr.net

ЕТАПИ АВТОМАТИЗАЦІЇ ЕКСПЕРТНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЯК СТУПІНЬ ДОСТОВІРНОСТІ ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА

Анотація. Розглянуто автоматизацію (алгоритмізацію) процесів судового експерта під час виконання судових експертиз, а також поетапні кроки вирішення задач, пов'язаних із виконанням будівельно-технічних експертиз.

Ключові слова: автоматизована система, будівельно-технічна експертиза, висновок експерта.

Abstract. The automating (algorithmization) of forensic expert's processes during forensic examinations is considered, as well as progressive steps for solving tasks related to forensic building-technical expertise.

Keywords: automated system, forensic building-technical expertise, expert conclusion.

Аннотация. Рассмотрена автоматизация (алгоритмизация) процессов судебного эксперта при исполнении судебных экспертиз, а также поэтапные шаги решения задач, связанных с выполнением строительно-технических экспертиз.

Ключевые слова: автоматизированная система, строительно-техническая экспертиза, заключение эксперта.

Розвиток судової будівельно-технічної експертизи поряд з організацією інформаційного забезпечення передбачає створення автоматизованих систем вирішення типових експертних завдань, адаптацію та використання вже існуючих систем, розроблених і впроваджених в практику (дослідні, проектні та інші розробки у позасудовій сфері).

У судовій будівельно-технічній експертизі, як і в інших видах досліджень, достовірність висновку експерта визначена, перш за все, науковою обґрунтованістю методів і методик, якими користується експерт та рівнем його спеціальних знань.

Автоматизація судової експертизи має на меті підвищення наукової достовірності експертного висновку, озброєння експерта сучасними методами дослідження, досягнення організаційної досконалості експертного

дослідження (скорочення термінів експертного дослідження, підвищення коефіцієнта продуктивності експерта, звільнення експертів від рутинної роботи та ін.).

Застосування експертом електронно обчислювальних машин (далі — ЕОМ) не тільки підвищує наукову достовірність його висновку, а й зміцнює довіру суду, слідчих органів та решти учасників судочинства до висновків експерта.

У судової будівельно-технічної експертизи існує безліч завдань, рішення яких доцільно здійснювати із застосуванням комп'ютерної техніки. Проте з цілком зрозумілих причин автоматизацію в цій експертизі доцільно було почати з найбільш поширених видів експертного дослідження, що проводять під час вирішення завдань, пов'язаних із розділом нерухомості житлової сфери між співвласниками під час розглядання судами спорів про право власності.

Автоматизація дає змогу підвищити ступінь достовірності висновку експерта. Це обумовлено, по-перше, тим, що під час автоматизації методи експертного дослідження формалізують (алгоритмізують), що дає змогу глибше їх вивчити, перетворюючи процес дослідження в послідовний і суворо регламентований покроковий порядок дій. Це призводить до підвищення дисципліни дослідження та ліквідації різних логічних і змістовних пропусків в експертному аналізованні. По-друге, автоматизувавши процес, багаторозрахункові операції проводитиме машина, що майже виключає помилки, які спостерігаються під час користування ручних методів.

Проблема складання однотипного тексту експертних досліджень у діалоговому режимі програми з використанням комп'ютерного забезпечення успішно була б вирішена в багатьох видах експертиз.

Рішення задач, пов'язаних із реальним розділом будівель (житлових будинків, квартир, дач та ін.) за допомогою ЕОМ можна умовно поділити на такі етапи.